

Marc Ferro

Πρόλογος-Μετάφραση:
Σώτη Τριανταφύλλου

Τύφλωση

Ή γιατί αρνούμαστε
να δούμε την πραγματικότητα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ Η τύφλωση και η πορεία της Ιστορίας	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το απροσδόκητο, τα νεφελώματα που δημιουργούν την Ιστορία: το κινεζικό ξύπνημα, ο Μάνς του '68 και η Αλ Κάιντα	29
Το απρόβλεπτο: η οικονομική δύναμη των κινεζικών μαγαζιών	30
Μάνς του '68: οι νέοι εναντίον του κατεστημένου	33
11 Σεπτεμβρίου 2001: η αδιανόητη επίθεση στη Νέα Υόρκη	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η μαζική παρεξήγηση	45
11 Νοεμβρίου 1918: οι Γερμανοί πιστεύουν ότι κέρδισαν τον πόλεμο	45
1918: οι Σύμμαχοι πιστεύουν ότι κέρδισαν την ειρήνη	47
Μόναχο, 1938: οι Σύμμαχοι πιστεύουν ότι απέφυγαν τον πόλεμο	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η στρατευμένη ευπιστία	59
Δεκαετία 1920: οι θαυμαστές των σοβιέτ	59
Η «ειλικρινής αυτοπειθώ» στη σταλινική τρομοκρατία	67
Τα θεμέλια του σοσιαλισμού και οι παραμορφώσεις του	71
Ένα εργατικό κόμμα χωρίς εργάτη ηγέτη	74
Συγκεντρωτισμός ή δημοκρατία	76
Οι χωρικοί, θύματα της ρωσικής επανάστασης	80
Χρησιμοποιώντας τον εθνικισμό	82
Οι αόρατες εθνότητες	83

Μετά τον Στάλιν, η λατρεία των καινούργιων ειδώλων	89
Φιντέλ Κάστρο, ο «ήλιος της Κούβας»	89
Μάο, ο καινούργιος ενθουσιασμός	90
Χομεϊνί, ο νέος μοχλός της επανάστασης	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η τυφλή αισιοδοξία	97
Οι οικονομικές κρίσεις	97
1929, το απότομο ξύπνημα από το «αμερικανικό όνειρο»	98
1974, η «θετική στάση»	103
2008, τα subprimes: ήταν λοιπόν κρίση;	107
Τύχη και κακοτυχία των προβλέψεων	111
«Ο ένας πιστεύει στον Θεό, ο άλλος στην ανάπτυξη»	111
Η επεκτατικότητα των επιστημονικών κλάδων	114
Οι επιτυχημένες προβλέψεις	119
Η τυραννία των εννοιών	123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Το δογματικό πνεύμα: η άνοδος του ναζισμού	127
Ο ναζισμός, μια «εφήμερη ανωμαλία»;	127
Η σαγήνη της ναζιστικής Γερμανίας	139
Οι πλάνες των διανοουμένων	142
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Προοπτικές πολέμου (1939-1941)	153
Από τη δυσπιστία στην άρνηση της πραγματικότητας:	
Οι γάλλοι κομμουνιστές μπροστά στο Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο	153
Η διορατικότητα των μεγάλων ηγετών και οι περιορισμοί της	160
Η μοιραία τύφλωση του Τσιανγκ Κάι Σεκ	162
Ιούνιος 1941: Πώς ο Στάλιν αποδείχτηκε λάθος στους υπολογισμούς του	164
Ρούσβελτ, διπροσωπία και ευρηματικότητα	167

Χίτλερ, μάθημα ρατσισμού	171
Συγκριτική μελέτη της προπαγάνδας: η Γερμανία, η ΕΣΣΔ και οι δημοκρατίες	174
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Οι Εβραίοι, τυφλά θύματα (και άλλα αόρατα θύματα)	185
Οι Εβραίοι και οι αριθμοί της άρνησης	185
Στη Γαλλία, τυφλά θύματα	191
Αόρατα θύματα για τον Ρούσβελτ και τον Στάλιν	198
Όταν ο Πάπας εξουδετερώνει την Ιστορία	204
Οι Γάλλοι και οι διώξεις των Εβραίων	207
Οι φρικαλεότητες του πολέμου δεν γνώρισαν την ειρήνη	212
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Οι αρνητές, σύγκριση μορφών: Γερμανία και ΕΣΣΔ	219
Ναζιστική Γερμανία: άρνηση να παραδεχτούν, προθυμία να δικαιολογήσουν	219
Ούτε ο κινηματογράφος μετανοεί	224
Γιατί και πώς οι Γερμανοί διεκδικούν την αθωότητά τους	226
Μια άρνηση «γεγονός»: Το ερωτηματολόγιο	230
Μια αντίδραση τιμής: χαιρετισμός στους λιποτάκτες της Βέρμαχτ	231
Στις κομμουνιστικές χώρες, άρνηση και τραύμα μετά την έκθεση του Χρυστούφ	232
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 Αντιλαμβάνομαστε τις παραμορφώσεις των μεγάλων αρχών;	241
Τα δικαιώματα του ανθρώπου: οι αντιφάσεις τους	241
Όταν τα δικαιώματα των γυναικών απουσιάζουν	245
Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η αποικιοκρατία	251
Το δικαίωμα των εθνών στην εθνική κυριαρχία	252

Η αυτοδιάθεση των λαών και η δοκιμασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	258
Η αυτοαποικιοποίηση, υπέρτατο στάδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης	263
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Διασταυρούμενες και σωρευτικές περιπτώσεις τύφλωσης: η τραγωδία της Αλγερίας	267
Οι pîeds-noîrs	269
Η μπρόπολη	278
Οι φιλελεύθεροι και οι κομμουνιστές	282
Οι αλγερινοί εθνικιστές	289
Ο στρατηγός Ντε Γκολ	296
Η μεταφορά της δυσαρέσκειας εναντίον του Ισραήλ	308
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 Τα οράματα της Ιστορίας που ευνοούν την τύφλωση	313
1979 Ιράν: η Δύση μπροστά στην «ισλαμική επανάσταση»	313
2011: η Δύση μπροστά στην «Αραβική Άνοιξη»	319
Ισλάμ και οράματα για το μέλλον	323
Αυτό προτείνει ακριβώς το Κοράνι;	334
Τα λάβαρα της Τζιχάντ	337
Ποιες οι διαφορές του δόγματος μεταξύ των ισλαμιστών και των μετριοπαθών;	341
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 Η ακατανόησία μπροστά στην πτώση της ΕΣΣΔ	347
Μια επανάσταση χωρίς επαναστάτες	347
Το φαινόμενο Γκορμπατσόφ: πώς αντιστρέφεται το νόημα των κειμένων	357
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13 Τα άτομα μπροστά στην Ιστορία	365
Πρώτη ομάδα: ο βαθμός μηδέν συνείδησης της Ιστορίας	365

Δεύτερη ομάδα: η άρνηση να ληφθεί υπόψη η πραγματικότητα	367
Τρίτη ομάδα: συμμετοχή στην Ιστορία χωρίς παραδοχή του γεγονότος	369
Τέταρτη ομάδα: συνείδηση και ασυνείδησία στη «στράτευση»	371
Πέμπτη ομάδα: Άλφρεντ Ε., ένας σφαγέας χωρίς ενδοιασμούς	374
Έκτη ομάδα: οι απογοητευμένοι	375
Η διαύγεια των εύθραυστων ονείρων	377
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14 Το παρελθόν και η κληρονομιά του	381
Ρατσισμός και ξενοφοβία	382
Προκαταλήψεις για τους αλλοδαπούς	391
Το παρελθόν των κοινωνιών	398
Οι Αμερικανοί: «Γιατί μας μισούν;»	417
Οι Ρώσοι και το εθνικό τους μυθιστόρημα	421
Η παγκοσμιοποίηση της θεωρίας συνωμοσίας	424
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15 Η ευθύνη της «ελεύθερης πληροφόρησης»	427
Εστίες γνώσης και πληροφορίας	429
Τα θεσμικά όργανα ή η αγορά	430
Οι δυσλειτουργίες	433
Ας μην είμαστε κουφοί	435
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16 Κινηματογράφος: προβολή, παραπέτασμα ή ερμηνεία της πραγματικότητας;	439
Οι προκαταλήψεις του κινηματογράφου	439
Η εφευρετικότητα του κινηματογράφου	458
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	463
Ας μην ορίζουμε λάθος εχθρό	465

Ας μην κάνουμε λάθος διάγνωση	470
Αναζωογονώντας τις ικανότητες της χώρας	472
Ας δώσουμε τέλος στην αυτοαποικιοποίηση	475
Βιβλιογραφία	477
Φιλμογραφία	495
Παράρτημα	499
Η τύφλωση μέσω της γλώσσας: η πολιτική ορθότητα (Μαρά Γκουαγιέ), <i>Το Ερωτηματολόγιο</i> (Ερνστ φον Ζάλομον), Ο φονταμενταλιστής διανοούμενος και ο κοσμικός διανοούμενος (Σαμί Ναϊρ), Πίνακας επιβράδυνσης της ανάπτυξης από το 1960 (ΟΟΣΑ)	
Ευχαριστίες	511
Ευρετήριο ονομάτων	513

Το απροσδόκητο, τα νεφελώματα που δημιουργούν την Ιστορία: το κινεζικό ξύπνημα, ο Μάης του '68 και η Αλ Κάιντα

Τρία πρόσφατα γεγονότα και καταστάσεις προκάλεσαν κατάπληξη στις κοινωνίες και τις κυβερνήσεις. Τα μείζονα γεγονότα των τελευταίων πενήντα ετών δεν προβλέφθηκαν: η ανάδυση της Κίνας ως οικονομικής δύναμης, ενώ η Ιαπωνία ήταν το φαβορί, τα νεολαιίστικα κινήματα του Μάη του '68 και η εμφάνιση της Αλ Κάιντα την οποία ακολούθησε η αδιανόητη επίθεση στους Δίδυμους Πύργους, το 2001. Σίγουρα αυτά τα γεγονότα δεν συγκρίνονται μεταξύ τους: δεν σχετίζονται – το μοναδικό κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η μη προβλεψιμότητά τους. Η σύγκριση του μη συγκρίσιμου είναι ένα είδος πειραματισμού στην Ιστορία, όπως θα έλεγε ο ελληνιστής Μαρσέλ Ντετιέν [στο βιβλίο του *Comparer l'incomparable*].

Αυτή η «ανώμαλη αντιπαραβολή» τριών ιστορικών καταστάσεων, που δεν έχουν σχέση μεταξύ τους, επιτρέπει να παρατηρήσουμε ότι νεφελώματα διαφορετικής φύσης –οικονομικά, πολιτισμικά, πολιτικοθρησκευτικά– υπήρξαν κινητήρες της Ιστορίας, ακόμα κι αν δεν τα προσέλαβαν με αυτό τον τρόπο οι ηγέτες των μεγάλων σύγχρονων κρατών. Στην πραγματικότητα, οι καταστάσεις αυτές συγκροτήθηκαν έξω από όλα τα θεσμικά και οργανωτικά κανάλια μέσω των οποίων οι ηγέτες επεξεργάζονται την κατανόηση του κόσμου. Ακριβώς επει-

δή αυτά τα γεγονότα δεν έχουν a priori κανένα κοινό σημείο εκτός του ότι ήταν απρόβλεπτα, τα παρόμοια χαρακτηριστικά που επισημαίνουμε στο «πείραμά» μας φαίνονται σαν τα πρώτα δεδομένα της τύφλωσης μπροστά στην Ιστορία. Τα ξαναβρίσκουμε στην πορεία της Ιστορίας, μεταλλαγμένα τόσο ώστε καμιά φορά δεν είναι πια αναγνωρίσιμα, σε ιστορικές συνθήκες πολύ διαφορετικής φύσης. Μεταξύ αυτών των δεδομένων, πρέπει να υπογραμμίσουμε τουλάχιστον δύο.

Παρατηρούμε, από τη μια πλευρά, ότι οι άτυπες «σχέσεις» μεταξύ των παραγόντων μέσα στο «νεφέλωμα» παραμένουν για πολύ καιρό αόρατες στα μάτια των κοινωνιών που αποτελούνται από ενώσεις, θεσμούς, οργανισμούς με τη δική τους κοινωνική σφραγίδα. Οι κοινωνίες δεν αντιλαμβάνονται ό,τι υπάρχει έξω από τις δικές τους κοινωνικές μορφές. Από την άλλη πλευρά, οι πρακτικές που προκαλούν την ανάδυση αυτών των άγνωστων δυνάμεων διαφέρουν από εκείνες που αναγνωρίζουμε ως δικές μας... Ποιος λοιπόν μπορεί να κρίνει αυτές τις άγνωστες δυνάμεις άξιες ή επιρρεπείς να μπουν στην Ιστορία;

ΤΟ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΟ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΚΙΝΕΖΙΚΩΝ ΜΑΓΑΖΙΩΝ*

Ποιος μπορούσε να φανταστεί στις αρχές του 20ού αιώνα, αλλά και αργότερα, την αλματώδη πρόοδο της κινεζικής οικονομίας μέσα από

* M.-C. Bergère, L. Bianco και J. Dumas (επιμ.), *La Chine au XXe siècle. D'une révolution à l'autre*, Παρίσι, Fayard, 1989· Y. Chevrier (επιμ.), *Citadins et citoyens dans la Chine du XXe siècle*, Παρίσι, Éditions Maison des sciences de l'Homme, 2010· L. Fung-Yee Ng και C. Tuan (επιμ.), *Three Chinese Economies*, Χονγκ Κονγκ, The Chinese University Press, 1995· F. Godement, *Que veut la Chine?*, Παρίσι, Odile Jacob, 2012.

τα μαγαζάκια και τις μικρές επιχειρήσεις; Όχι πάντως ο οικονομολόγος και κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ, ούτε όσοι, όπως αυτός, συνέδεαν την οικονομική πρόοδο με τον ορθολογισμό της παραγωγής. Να τι έγραφε: «Το κατάστημα καταδικάζει την πόλη, μια σειρά καταστημάτων είναι ανίκανη να γεννήσει μια κατακτητική καπιταλιστική αστική τάξη, δηλαδή μια τάξη δημοκρατική». Στο τέλος του 19ου αιώνα, οι ιμπεριαλιστικές δυνάμεις ονειρεύονταν την «κινεζική αγορά» και είχαν κατατεμαχίσει τη χώρα –το break-up of China– με σκοπό τη «συν-κυριαρχία» όπως την αποκαλεί ο σινολόγος Ιβ Σεβριέ.

Μετά την κινεζική επανάσταση του 1911 που έδωσε τέλος στην αυτοκρατορία, η Κίνα έγινε αβασίλευτη δημοκρατία και το όνειρο της κινεζικής αγοράς ξεθώριασε για κάμποσο καιρό. Μάλιστα, μετά την κομμουνιστική επανάσταση του 1949 ξεθώριασε για τα καλά. Από τότε, όταν μιλάμε για την Κίνα μιλάμε για τον πολιτικό κίνδυνο που αντιπροσωπεύει μαζί με την ΕΣΣΔ – απόδειξη του οποίου ήταν ο πόλεμος της Κορέας ήδη από το 1951. Διαβάζοντας τη μεταπολεμική αμερικανική βιβλιογραφία –π.χ. τα έργα του σινολόγου Ντόακ Μπαρνέτ ο οποίος θεωρείται αυθεντία– βλέπουμε ότι έχει εξαφανιστεί ο μύθος της κινεζικής αγοράς. Όπως γράφει η σινολόγος Μαρί-Κλερ Μπερζέρ, «εκείνα τα χρόνια αλλά και αργότερα, στις πόλεις της ακτής βελτιώθηκαν οι τεχνικές της υφαντουργίας χάρη στην εισαγωγή αργαλειών με μεταλλικό πλαίσιο. Ήταν μια πρόοδος αλλά κατέληξε αμελητέα μιας και το όλο σύστημα ήταν αναχρονιστικό». Μετά την υφαντουργία, οι Κινέζοι άρχισαν να ασχολούνται με τη συναρμολόγηση και την κατασκευή εξαρτημάτων ηλεκτρονικών ειδών, με το οπτικοακουστικό υλικό, ιδιαίτερα τις επίπεδες οθόνες, τα παιχνίδια κλπ. Τα κινέζικα διακοσμητικά αντικείμενα κατέκτησαν τον κόσμο – και τα κουτιά με τα σοκολατάκια μέντας που απεικονίζουν τον Μπαράκ Ομπάμα είναι πια κινεζικής κατασκευής: μέντες αμερικανικής κατασκευής, κουτιά κινεζικής. Η μεταστροφή της ιστορίας

ήταν θαυμαστή. Το 1975 το κινεζικό εμπόριο έφτανε το 0,7% του παγκόσμιου, ενώ το 2007 έφτανε το 9% των παγκόσμιων εξαγωγών και το 7% των εισαγωγών. Το θαύμα οφειλόταν στην αυταρχική φιλελευθεροποίηση της οικονομίας την οποία εφάρμοσε ο Ντενγκ Χοιάο Πινγκ – και σε ακόμα μερικά πραγματάκια.

Αυτή η εξέλιξη εξέπληξε τους Δυτικούς. Οι ηγέτες τους ήταν προσπλωμένοι στις σχέσεις της κομμουνιστικής Κίνας με την Ταϊβάν, καθώς και στο καθεστώς του Χονγκ Κονγκ. Δεν μετρούσαν τη σπουδαιότητα των μη κρατικών υπόγειων σχέσεων μεταξύ των Κινέζων των τριών αυτών διαφορετικών οντοτήτων στις οποίες έπρεπε να προστεθούν οι Κινέζοι της διασποράς: της Ινδονησίας, της Ταϊλάνδης, της Σιγκαπούρης κλπ., δηλαδή περίπου 35 εκατομμύρια άνθρωποι. Δημιουργήθηκαν έτσι πολλαπλά οικονομικά δίκτυα με μια αργή τάση προς τον καταμερισμό εργασίας ο οποίος δεν οφειλόταν αναγκαστικά σε επίσημες συμφωνίες που παρέμεναν αμήχανες μεταξύ της Ταϊβάν, της Λαϊκής Κίνας και της Νότιας Κορέας. Ο καταμερισμός εργασίας διέφυγε εντελώς την προσοχή των Δυτικών. Οι Κινέζοι συμπλήρωναν ο ένας τον άλλον: η Ταϊβάν είχε πρόσβαση στη δυτική τεχνολογία, το Χονγκ Κονγκ έπαιζε ρόλο πλατφόρμας προς τις εξωτερικές αγορές αξιοποιώντας την πείρα του στον τραπεζικό τομέα, ενώ η ηπειρωτική Κίνα προμήθευε φτηνή εργατική δύναμη. Η σπουδαιότητα αυτού του αστερισμού φάνηκε όταν η κινεζική κυβέρνηση δημιούργησε τις «ειδικές οικονομικές ζώνες» ανοίγοντάς τις στους πολίτες του Χονγκ Κονγκ και της Ταϊβάν προτού τις κατακλύσουν τα ξένα κεφάλαια. Έτσι, η Κίνα έγινε εξαγωγική δύναμη εξαρτημάτων εισάγοντας παράλληλα πρώτες ύλες. Στο λεγόμενο «κινεζικό όνειρο», ο μηχανισμός ήταν αντίστροφος. Στην αρχή, ένα νεφέλωμα από μαγαζάκια, χωρίς κεντρική διεύθυνση ή διαχείριση, πυροδότησε μια ανάπτυξη που δεν ακολουθούσε τις συνηθισμένες νόρμες, και την οποία ούτε οι διπλωμάτες ούτε οι ειδήμονες αντιλήφθηκαν εγκαίρως.

ΜΑΗΣ ΤΟΥ '68:

ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟΥ*

Στη Γαλλία, η έκρηξη του Μάη του '68 ήταν ένα φαινόμενο που δεν είχε προβλέψει κανείς. Φοιτητικό κίνημα στην αρχή, επεκτάθηκε και εντάθηκε καταλαμβάνοντας εξαπίνης τον υπουργό Αλέν Περφίτ, ο οποίος, λίγες εβδομάδες νωρίτερα, δήλωνε ότι «η εθνική εκπαίδευση ήταν το μεγαλύτερο καμάρι του». Όσο για τον Ντε Γκολ, δεν καταλάβαινε το νόημα των γεγονότων: «Μα τι θέλουν επιτέλους;» αναρωτιόταν ενοχλημένος. Υποτιμώντας το εύρος των διαδηλώσεων, έφυγε για τη Ρουμανία ακολουθώντας το πρόγραμμα που είχε κανονιστεί πολύ καιρό νωρίτερα. Και όταν επέστρεψε, αναφώνησε αγανακτισμένος: «Ναι, στις μεταρρυθμίσεις, όχι στο χάος!» Εκ των υστέρων θυμηθήκαμε ότι πριν από αυτά τα γεγονότα είχαν υπάρξει κάποια σημάδια που τα προανήγγειλαν. Το 1967, στο Στρασβούργο, το φυλλάδιο της Καταστασιακής Διεθνούς ισχυριζόταν ότι ένα κοινωνικό στρώμα που όλο μεγάλωνε –οι φοιτητές– δεν είχε τη δυνατότητα να παίξει τον κοινωνικό ρόλο που του άξιζε και του αντιστοιχούσε. Η διάχυτη δυσaréσκειά τους δηλητηριάστηκε ακόμα περισσότερο από εκνευριστικά έκτακτα μέτρα, όπως η απαγόρευση του σεξ στους κοιτώνες των πανεπιστημιούπολεων, από το σχέδιο να θεσπιστούν εισαγωγικές εξετάσεις για τα ΑΕΙ κλπ. Το 1968, η «πολιτικοποιημένη» δράση των νέων εμφανίζεται για πρώτη φορά ως φορέας διεκδικήσεων σχετικών με την ηλικία τους και τη γενιά τους. Η διαμαρτυρία

* M.-C. Lavabre και H. Rey, *Les Mouvements de mai 1968*, Φλωρεντία, Casterman-Giunti, 1998· R. Aron, *La Révolution introuvable*, Παρίσι, Fayard, 1968· D. Cohn-Bendit, *Du gauchisme, remède à la maladie sénile du communisme*, Παρίσι, Seuil, 1968· H. Marcuse, *L'Homme unidimensionnel*, Παρίσι, Minuit, 1968 [ελλ. έκδ.: *Ο μονοδιάστατος άνθρωπος*, μτφρ. Μπ. Λυκούδης, Αθήνα, Παπαζήσης, 1971]· A. de Baecke, *La Nouvelle Vague*, Παρίσι, Flammarion, 1998.

τους δεν είναι μια απλή αμφισβήτηση ή μια αναπαραγωγή των πα-
ραπόνων των γονιών τους, όπως ήταν, για παράδειγμα, εκείνες των
κομμουνιστικών νεολαίων, των χριστιανών ή των ναζιστών. Οι νέοι
άρχισαν να ζουν μια παράλληλη κουλτούρα και να εξελίσσονται σε
μια καινούργια κατηγορία καταναλωτών με δική τους πηκή κι ένα
συγκεκριμένο όραμα για την κοινωνία. Ο αμερικανικός κινηματο-
γράφος είχε εκφράσει αυτή την τάση με δύο ταινίες που έγιναν κλα-
σικές: *Ο ατίθασος* του Λάζλο Μπένεντεκ με τον Μάρλον Μπράντο, και
Επαναστάτης χωρίς αιτία του Νίκολας Ρέι με τον Τζέιμς Ντιν. Στη Γαλ-
λία, οι ταινίες της νουβέλ βαγκ αποκαλύπτουν εκείνη την εποχή ό,τι
ήταν ανείπωτο στις κοινωνικές σχέσεις: π.χ. οι ταινίες του Κλοντ
Σαμπρόλ και κυρίως του Ζαν-Λικ Γκοντάρ με τους μη συμβατικούς
ηθοποιούς του, όπως η Μπριζίτ Μπαρντό και ο Ζαν-Πολ Μπελμοντό.
Όταν το «Κατεστημένο» άγγιξε την Ταινιοθήκη, τον ναό αυτών των
ταινιών, απολύοντας τον Ανρί Λανγκλουά που την είχε δημιουργήσει,
ακολούθησε μια εντυπωσιακή πρόβα τζενεράλε του Μάη του '68, τον
Φεβρουάριο εκείνης της χρονιάς. Ο Αντρέ Μαλρό, ο αρμόδιος υπουρ-
γός για την εν λόγω απόφαση, αφού αποδοκιμάστηκε, εισηγήθηκε
στον Ντε Γκολ να τα βγάλει μόνος του πέρα με τη νεολαία...

Οι νεαροί διαδηλωτές κατηγορούσαν τις ΗΠΑ για τον πόλεμο
στο Βιετνάμ και την ΕΣΣΔ για την εισβολή στην Πράγα. Τα παραδο-
σιακά πολιτικά στρατόπεδα καταργούνταν, όπως καταργούνταν ο
σεβασμός προς τις πολιτικές και συνδικαλιστικές ηγεσίες, καθώς και
προς τις ελίτ. Η αυθεντία αμφισβητούνταν, τόσο στο πανεπιστήμιο
όσο και την οικογένεια. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των πρώτων
διαδηλώσεων ήταν η ευθυμία και η ειρωνεία: τα κυρίαρχα συνθή-
ματα ήταν «Κάντε έρωτα, όχι πόλεμο», «Απαγορεύεται το απαγορεύ-
εται», ενώ οι διαδηλωτές πρόσφεραν λουλούδια στους αστυνομικούς
και χαμόγελα στα κορίτσια. Ύστερα, η επέμβαση των αστυνομικών
δυνάμεων πυροδότησε βίαιες διαδηλώσεις που κλιμακώθηκαν σε

εξέγερση: οι εικόνες των πυρπολημένων αυτοκινήτων έχουν χαρακτεί στη συλλογική μνήμη. Ως προς τη δομή του, το κίνημα είχε την πρωτοτυπία να καθοδηγείται από μια σειρά επιτροπών δράσης και από μικροσκοπικές ομάδες εντελώς ανεξάρτητες από οποιονδήποτε πολιτικό σχηματισμό, με εξαίρεση την Εθνική Ένωση των Φοιτητών της Γαλλίας (UNEF).

Μεταξύ αυτών ήταν το «Κίνημα της 22ας Μαρτίου», με επικεφαλής τον χαρισματικό Ντανιέλ Κον Μπεντίτ, ο οποίος εμφορούνταν από τις ιδέες της επαναστατικής οργάνωσης «Σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα», των πρώην αντιφρονούντων τροτσκιστών, και του μαρξιστή κοινωνιολόγου Χέρμπερτ Μαρκούζε που έκρινε ότι, σε μια μεταβιομηχανική κοινωνία, οι φοιτητές είναι η μοναδική διαθέσιμη δύναμη αμφισβήτησης. Τα γεγονότα, ιδιαίτερα έπειτα από μερικές νύχτες ταραχών, ξεπέρασαν εντελώς τα συνδικάτα και το Κομμουνιστικό Κόμμα που κράτησαν μάλλον εχθρική στάση προς αυτό το «μικροαστικό» κίνημα. Ο Ντανιέλ Κον Μπεντίτ, «αυτός ο γερμανός αναρχικός» έγραφε ο [Γραμματέας του ΚΚ] Ζορζ Μαρσέ στην *Humanité*. Παρ' όλα αυτά, αποφάσισαν τελικά να ενταχθούν στο κύμα διαμαρτυρίας. Αφού δεν μπορούσαν να το αναχαιτίσουν, αποφάσισαν να ενταχθούν και να αυξήσουν τις πιέσεις τους προς την κυβέρνηση. Το ότι η καταστολή γινόταν χωρίς περιττή βία με εντολές του αστυνομικού Μορίς Γκριμό, ο γιος του οποίου βρισκόταν μεταξύ των διαδηλωτών, πολλαπλασίασε τις διαδηλώσεις: τα κόμματα και τα συνδικάτα παρασύρθηκαν, κατά κάποιο τρόπο, από το κίνημα που απαντούσε στα κυβερνητικά μέτρα με καταλήψεις εργοστασίων και, στη συνέχεια, συμβολικών χώρων όπως το θέατρο Οντεόν και το μέγαρο της ραδιοτηλεόρασης. Ακολούθησε γενική απεργία αλληλεγγύης.

Έτσι, αντί να δημιουργηθεί μια παράλληλη κοινωνία όπως ήταν οι χίπς στις ΗΠΑ, ή να δημιουργηθεί ένα καινούργιο κόμμα όπως οι Πράσινοι στη Γερμανία, το φοιτητικό κίνημα στη Γαλλία λειτούρ-

γινεσθε σαν κύμα που μεταμόρφωσε μια πολιτιστική επανάσταση σε κοινωνικό κίνημα και ύστερα σε πολιτική κρίση. Στις 20 Μαΐου 1968, 4 ή 6 εκατομμύρια εργαζόμενοι απεργούσαν. Τα γεγονότα ξέφυγαν από τα χέρια των φοιτητικών επιτροπών δράσης και ο πρωθυπουργός Ζορζ Πομπιντού ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με τα συνδικάτα που έγιναν γνωστές ως «διαπραγματεύσεις Γκρενέλ» [από την οδό Γκρενέλ όπου βρισκόταν τότε το υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων]. Οι πολιτικοί της αριστεράς, κυρίως ο Φρανσουά Μιτεράν και ο Μισέλ Ροκάρ, προσπάθησαν να οικειοποιηθούν το κίνημα διεκδικώντας την εξουσία. Όσο για τον Ντε Γκολ, χωρίς να ενημερώσει κανέναν, ούτε καν τον Πομπιντού, έφυγε για το Μπάντεν Μπάντεν όπου υπήρχε τμήμα γαλλικού στρατού. Επιστρέφοντας στις 30 Μαΐου, ανακοίνωσε τη διάλυση της Εθνοσυνέλευσης, την οποία χαιρέτισαν οι γκολικοί με τεράστιες διαδηλώσεις. Οι Γάλλοι είχαν ήδη κουραστεί και στις εκλογές ψήφισαν Ντε Γκολ. Οι αγωνιστές του Μάν εξαφανίστηκαν – δεν θα τους ξαναβλέπαμε για μια δεκαετία. Ο συγγραφέας Μπερνάρ Φρανκ συνόψισε τα γεγονότα του Μάν του '68 για τα οποία οι ηγέτες είχαν δείξει έλλειψη διορατικότητας: «Μήπως ο Μάν του '68 ήταν το αντίστροφο του Ιουνίου του 1940; Το αντίστροφο του “Εργασία, Οικογένεια, Πατρίδα”; Αυτό ήταν αλλά και κάτι ακόμα: μάθετε να είστε ο εαυτός σας... Be yourself...»

Πίσω από τις καλές προθέσεις, υπήρχε επίσης, λανθάνουσα, η ιδέα που ερχόταν «από κάτω»: οι ελίτ έπρεπε να χάσουν την πρωτοκαθεδρία. Η πολιτιστική επανάσταση θα χρησιμοποιούσε ως πρωτοπορία τους λιγότερο μορφωμένους οι οποίοι θα ωφελούνταν περισσότερο από αυτή. Τέτοια ήταν η κληρονομιά των διαφόρων νεφελωμάτων που ξεπήδησαν τον Μάιο του 1968 ενώνοντας νοερά τη Ναντέρ, τη Σορβόνη, το Κολούμπια, το Μπέρκλεϊ και το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου... Αυτές οι εκρήξεις δεν κατέληξαν σε καμιά πραγματική πολιτική αλλαγή αν και, στη Γαλλία, οδήγησαν σε πολι-

τική κρίση την επόμενη χρονιά: ο Ντε Γκολ προκήρυξε δημοψήφισμα, το έχασε και παραιτήθηκε. Όμως η επίδραση του Μάη του '68 συνεχίστηκε για σαράντα χρόνια – τα ίχνη του είναι ακόμη εμφανή: είναι η άμεση προέκταση των καινούργιων φιλοδοξιών και αξιών που διαμορφώθηκαν από τα νεφελώματα εκείνης της στιγμής. Οι αντιλήψεις που αναδύθηκαν ήταν πρωτάκουστες και δεν όφειλαν τίποτα ούτε στα πολιτικά κόμματα, ούτε στις κυβερνήσεις, ούτε στα συνδικάτα. Οι ηγεσίες δεν προέβλεψαν ούτε συνειδητοποιήσαν αμέσως ότι το κίνημα δεν προερχόταν από αυτές, δεν ταίριαζε σε κανένα από τα γνωστά τους πλαίσια ανάλυσης της εποχής και φαινόταν εντελώς ασύμβατο με τις αρχές που, μέχρι τότε, εξασφάλιζαν την ισχύ των εθνών.

Marc Ferro

Τύφλωση

Γιατί αρνούμαστε να δούμε την πραγματικότητα;

Σε μια εποχή όπου η πρόσβαση στην πληροφορόρηση είναι πιο εύκολη από ποτέ, σε μια εποχή όπου οι ειδικοί αφθονούν και οι αναλύσεις των γεγονότων εμφανίζονται σχεδόν σε πραγματικό χρόνο, παρ' όλη αυτά η λίστα των απρόβλεπτων κοσμοϊστορικών εξελίξεων μεγαλώνει ολοένα.

Η 11η Σεπτεμβρίου, η παγκόσμια οικονομική κρίση, η άνοδος των εξτρεμιστών ισλαμιστών: Καταστάσεις όπου ολόκληρες χώρες, πολιτικοί ηγέτες και απλοί πολίτες δεν μπόρεσαν ή δεν θέλησαν να δουν την πραγματικότητα κατάματα. Όλοι τους υπέφεραν από διάφορες μορφές τύφλωσης: έλλειψη κρίσης ή γνώσεων, άρνηση, αναξιοπιστία, ψευδαισθήσεις, δογματισμό, αναποφασιστικότητα μπροστά στις τραγωδίες και τις επερχόμενες εξελίξεις.

Θα μπορούσαμε όμως να προβλέψουμε καταστάσεις; Αντιμέτωποι με τα γυρίσματα της Ιστορίας, θα ήταν δυνατόν να οραματιστούμε το αποτέλεσμα, να κατανοήσουμε τις αιτίες ή και να αντιδράσουμε εγκαίρως; Ο μεγάλος ιστορικός Marc Ferro διερευνά αυτά τα ερωτήματα, αποκρυπτογραφώντας τις αιτίες της ανθρώπινης τύφλωσης. Προτείνει τρόπους για να κατανοήσουμε τον τυχαίο χαρακτήρα της Ιστορίας και για να μάθουμε να βλέπουμε.

ISBN: 978-618-03-0828-0

9 786180 308280

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ.: 80828